

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI

IVANA BANDIĆ ŠTRBAC

PAŠTRIĆEVA KNJIŽNICA U SPLITU

Diplomski rad

Mentorica: doc. dr. sc. Ivana Hebrang Grgić

Zagreb, 2018.

SADRŽAJ:

1. UVOD.....	3
2. POVIJEST KNJIŽNICA U SPLITU.....	5
2.1. Prve splitske knjižnice.....	7
2.2. Knjižnice splitskih samostana.....	8
2.3. Knjižnica Marka Marulića.....	11
2.4. Knjižnica obitelji Bajamonti.....	12
2.5. Knjižnice u Splitu u 19. stoljeću i početkom 20. stoljeća.....	13
3. PAŠTRIĆEVA KNJIŽNICA SPLITSKOG SJEMENIŠTA.....	14
3.1. Ivan Paštrić iz Poljica.....	15
3.2. Utemeljitelj sjemeništa i biblioteke.....	16
3.3. Paštrićev knjižni fond.....	18
3.4. Prvi knjižničari i raspored građe u knjižnici.....	19
3.5. Knjižnica nakon smrti Ivana Paštrića.....	21
4. KNJIŽNICA IVANA PAŠTRIĆA DANAS.....	22
5. ISTRAŽIVANJE NAJSTARIJE GRAĐE IZ PAŠTRIĆEVOG FONDA.....	23
5.1. Metodologija i uzorak.....	23
5.2. Liturgijska knjiga iz 1514. godine.....	25
5.3. Liturgijski zakoni.....	26
5.4. Zaključci ekumenskog koncila u Tridenu (1545 – 1563).....	27
5.5. Pravni savjeti prema pravniku Giovaniu Cephaliu iz Ferrare.....	28
5.6. Zakon o posjedima i porezima iz 1665. godine.....	29
5.7. Kršćanska teologija.....	30
5.8. Geografski zapisi mora i rijeke.....	31
5.9. Liturgijski zakon.....	32
5.10. Evanđelje.....	33
6. ZAKLJUČAK.....	34
7. LITERATURA.....	35
8. SAŽETAK.....	37

1. UVOD

Danas dok pišemo i svakodnevno se služimo pismom, ni ne razmišljamo koliko je zapravo trebalo ljudskom umu da smisli način današnjeg bilježenja informacija. Kako je, kada i gdje nastalo prvo pismo. Što li su ljudi trebali zapisati pa je nastala potreba bilježenja? Koji su to prvi podaci i zašto su bili važni? Koristeći današnje pismo ne razmišljamo da je trebalo i nekoliko tisuća godina da se razvije pismo, da od sumerskih piktograma preko hijeroglifa do bliskoistočnih slogovnih pisama dobijemo osnovu potrebnu za današnje suvremeno fonetsko pismo, da imamo poseban znak za svaki glas. Od tih prvih pisama, knjiga, knjižnica i knjižničara do danas prošlo je mnogo vremena, ali svrha i djelatnost je ostala ista, a to je obrazovanje i odgajanje čovječanstva. Zahvaljujući upravo knjigama i knjižničarima, povijest ljudskog obrazovanja možemo pratiti od nastanka civilizacije. Prvi knjižničari ostavili su nam mogućnost proučavanja obrade i čuvanja knjiga, ali i zadužili nas da i mi za buduće naraštaje činimo jednako kako bi i naši nasljednici iskorištavajući prethodne informacije mogli obrazovati buduće naraštaje. Povijesni razvoj knjiga u Hrvatskoj pratimo od srednjeg vijeka. Prve knjige na području današnje Hrvatske u srednjem vijeku bile su skupe i čuvale su se većinom u samostanskim skriptorijima. Zahvaljujući svetom Ćirilu koji je za potrebe Slavena kako bi mogli čitati Božju riječ stvorio novo pismo – glagoljicu. Glagoljica će se nakon 12. stoljeća zadržati u uporabi samo u Hrvatskoj, a u nekim će je slavenskim zemljama zamijeniti ćirilica. Uporaba glagoljice na hrvatskim prostorima trajat će tisuću godina. Postojala su dva oblika glagoljice: uglati i obli.¹ Hrvatski najstariji pisani spomenik je Bašćanska ploča. Mnogo je sačuvanih glagoljskih spomenika koji se danas čuvaju kako bismo mogli proučavati kulturni razvoj života u Hrvatskoj. Zajedno s knjigama i prve knjižnice na području Hrvatske su bile u sklopu samostana. Zahvaljujuću knjigama možemo pratiti razvoj kulture neke sredine. Knjižnice su u tom pogledu najsigurnije mjerilo i njihovi inventari daju podatke koji mogu biti dragocjeni za kulturnu i ekonomsku povijest.²

---

¹ Hebrang Grgrć, I. Kratka povijest knjižnica i nakladnika s kodovima i aplikacijom. Zagreb: Ljevak, 2018. Str. 58.

² Morović, H. Povijest biblioteka u gradu Splitu. Zagreb, 1971. Str. 5.

Prateći povijest starih knjiga pratimo i povijesni razvoj gradova i država. Povijest knjige i knjižnica povijest je najvećeg čovjekova dosega. Ljudi su oduvijek koristili sustav bilježenja ili pisanja. Početak komunikacije pismom bitna je promjena u razvoju čovjeka i ljudskog društva.³Od malih rezbarija na posudama, špiljskih crteža, slikovnog pa do fonetskog i alfabetskog, pisma su se razvijala, mijenjala nestajala i nastajala kroz povijest. Najpoznatiji sustav starog pisma je klinasto pismo drevnog naroda Sumerana iz Mezopotamije. Sumerani su stvorili visokovrijednu književnost i ostale zapise složenog sastava s područja prava, trgovine i religije. Mnogo je vremena prošlo od stvaranja prvih pisama, od načina prvih bilježenja informacija do današnjeg modernog sustava bilježenja informacija. Zahvaljujući pismima, knjigama, knjižnicama i knjižničarima danas imamo moderan sustav bilježenja informacija. Zahvaljujući upravo pretečama knjižnica i njihovim djelatnicima možemo proučavati povijest i povijesni razvoj ljudskog obrazovanja. Od prvih „embrionalnih“ pisama pa do današnjeg sustava bilježenja informacija prošlo je mnogo vremena, pisma su se kroz povijest mijenjala i usavršavala, ali možemo reći da je svrha uvijek bila ista, a to je odgajati i obrazovati naraštaje te prenositi pisanu informaciju u svrhu razvoja pojedinca. Od prvih knjiga koje su često imale ukrasni karakter pa do knjige kao sredstva prijenosa informacija i sredstva za učenje povijest knjige se mijenjala kako se mijenjalo i ljudsko umijeće i dostignuće. Knjige su bile sredstvo kojim se obrazovalo društvo svih slojeva, ali i sredstvo izražavanja misli, kritike vlasti, razvoja trgovine, gospodarstva, kulture.

Važnost pisma i knjige, ali i knjižice kao mjesta pohrane, čuvanja, obrade zabilježenog materijala važna je za stupanj razvoja koji smo stekli prenoseći znanja i spoznaje.

Čovječanstvo je svoje spoznaje širilo zahvaljujući pismu, knjigama i neposredno knjižnicama. Kroz pismo i knjige širila se pismenost, obrazovanje, veselilo se i plakalo, otkrivao se novi svijet ali i ljudski osjećaji, doživljavalo se i spoznavalo stvari oko sebe. Zahvaljujući knjigama odgajalo se i obrazovalo stanovništvo na svim područjima.

---

³ Hebrang Grgić, I. Kratka povijest knjižnica i nakladnika s kodovima i aplikacijom. Zagreb: Ljevak, 2018. Str.7.

Kroz povijest mnoge su utjecajne osobe znale kolika je važnost ulaganja u knjige i koliko je važno čuvati ih. Svakako je veliki dio svoga znanja i zalaganja za otvaranje prve javne knjižnice u Hrvatskoj imao i Ivan Paštrić. Paštrić je bio svjestan važnosti knjižnice pa je darovnicom svojih knjiga izrazio želju da knjižnica bude otvorena i građanstvu. Time je udario temelj za obrazovanje mnogih naraštaja, ali i za borbu za hrvatski jezik i domovinu. Zahvaljujući Ivanu Paštriću danas imamo Biblioteku Pastritius jedinstveni spomenik kulture u Hrvatskoj koji smo dužni čuvati za buduće naraštaje.

2. POVIJEST KNJIŽNICA U SPLITU

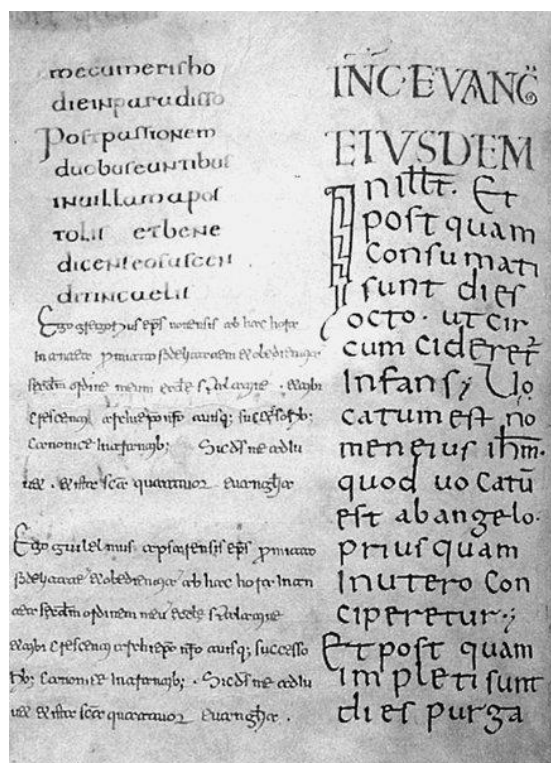
Danas najpoznatiji simbol Splita zasigurno je Dioklecijanova palača. Upravo je u Dioklecijanovoj palači nastala prva knjižnica u Splitu. Carevi su u svojim odajama imali i osobne knjižnice, po uzoru na ostale rimske palače i vile. Carske knjižnice uobičavale su se nalaziti u blizini prostorija za goste. Ali ni ta knjižnica kao ni knjižnice koje su postojale u staroj Saloni nažalost nisu sačuvane. Kasnije osnutkom Splitske biskupije osnovan je i skriptorij. Knjižnica splitske katedrale smatra se najstarijom u Hrvatskoj.

U njoj je sačuvan Splitski evanđelistar, knjiga koju je prema legendi u Saloni u 3. stoljeću pisao sv. Dujam i koja povezuje Split i antičku Salonu (grad koji je bio središte rimske pokrajine Dalmacije).⁴

Svakako ako je vjerovati legendi Splitski evanđelistar smatramo ostatkom stare Salonitanske knjižnice. A ova legenda svjedoči i o vječnoj povezanosti grada Splita sa salonitanskom knjižnom tradicijom.

---

⁴ Hebrang Grgić, I. Kratka povijest knjižnica i nakladnika s kodovima i aplikacijom. Zagreb: Ljevak, 2018. Str. 59.

Slika 1 - Evangeliarum Spalatense

Splitski evanđelistar (Slika 1) ili Splitsko četveroevanđelje (lat. *Evangeliarium Spalatense*) najstarija je rukopisna knjiga u Hrvatskoj pisana latinskim jezikom. Pisana je u dva stupca a svaki stupac ima 21 redak. Kodeks je pisan na 309 pergamentnih listova u 7. ili 8. stoljeću. Splitski evanđelistar koristio se kao liturgijska knjiga, a sadrži evanđelja po Mateju, Marku, Luki i Ivanu. Prema legendi napisao ga je sveti Dujam i s njime je bio zakopan u Saloni. Pronađen je nakon što je tijelo sveca preneseno iz Salone u Splitsku katedralu. Zato se Evanđelistar štovao kao relikvija ne samo u vjerskom pogledu nego i u kulturno-povijesnom.

Prema nekim povijesnim izvorima smatra se da su na tom rukopisu ili kodeksu zakletvu polagali dalmatinski biskupi, ali i hrvatski vladari kao i sam kralj Zvonimir koji je za kralja okrunjen na solinskom polju 1076. godine.

2.1.Prve splitske knjižnice

Na splitskom području mnogo je samostana koji su nam ostavili neprocjenjivo kulturno nasljeđe zahvaljujući kojima pratimo razvoj knjiga i knjižničarstva. Vrijedno je spomenuti samostan svetog Dominika u kojemu pratimo prvi pisani trag nabave knjiga. Također zahvaljujući samostanima pratimo razvoj cijena knjige, način na koji su se prepisivale, pribor kojim su pisane. Vrijednost knjiga bila je izuzetno velika pa su se čuvale na lancima i nisu se mogle iznositi iz samostana.

Za vrijeme hrvatskih narodnih vladara bilo je u gradu Splitu obrazovanih građana koji su posjedovali knjige koje su u to doba predstavljale iznimnu dragocjenost. Poznat nam je bogati splitski građanin s kraja 11. stoljeća pod imenom Petar Črne (Petar Crni) koji je bio jedan od najistaknutijih i najobrazovanijih velikaša hrvatskog kraljevstva. Petar Crni i njegova žena Ana osnovali su samostan svetog Petra u Selu. Petar Crni je tom prigodom poklonio samostanu nekoliko obrednih knjiga potrebnih benediktincima za bogoslužje. Nestajanje ove crkve i samostana u današnjem mjestu Sumpetar posljedica je niza nesretnih i nespretnih okolnosti, ali i velike nebrige crkvenih i svjetovnih vlasti. No ono što nam ostalo je važni i slavni Supetarski kartular (Iura santi Petri de Gomai). Podaci iz Supetarskog kartulara dragocjen je prilog povijesti splitskih knjižnica. Nezaobilazan je izvor podataka za proučavanje društvenih, političkih i kulturnih zbivanja s kraja 11. stoljeća. Iz podataka u Kartularu doznajemo kako je Petar Črne darovao crkvi pet knjiga i da je nešto kasnije samostanska knjižnica brojila oko 50 knjiga. Zbog ovog popisa Supetarski kartular smatra se i prvim knjižničnim katalogom. U Kartularu se navodi i čuvar knjiga Talmecius - Talmacije koji je bio i odvjetnik i zastupao samostan svetog Petra u pravnim sporovima. Knjižnica i samostan svetog Petra u današnjem Sumpetru predstavljali su iznimno veliku vrijednost u ono doba. Nažalost, u doba provale Tatara samostan je opustošen i danas knjigama nema traga, ali ostao nam je rukopis koji smatramo najobimnijim popisom knjiga iz doba hrvatskih narodnih vladara.

2.2. Knjižnice splitskih samostana

Na samom pragu povijesti grada Splita u 7. ili 8. stoljeću djelovao je Ivan Ravenanjin. Ravenjanin je obnavljao crkveni život u ondašnjoj Dalmaciji i osnovao je povijesno najvažniju od svih hrvatskih biskupija – Splitsku biskupiju (primas Dalmatiae et Croatiae).

Da bi novoosnovane crkve i biskupske škole opremio knjigama Ivan Ravenjanin osnovao je i skriptorij, pisarnicu. U toj su pisarnici radili pisari koje je Ivan doveo iz Ravene i koji su prepisivali stare rukopise, ali i pisali nove knjige. Uz skriptorij je zacijelo bila, kao prijeko potreban (radni) uvjet, i nekakva zbirka rukopisnih dokumenata, rukopisa pisanih poluuncijalom, karolinom ili beneventanom.⁵

Tako je nastala knjižnica splitske katedrale koja se zajedno s riznicom kaptola bogatila i popunjavala knjigama koje su služile za crkvene potrebe, ali i potrebe obrazovanja ostalih. Nažalost mnoge knjige nisu sačuvane do naših dana jer knjižnica u srednjem vijeku nije imala svoje posebne prostorije u kojima su se čuvale knjige. Često su knjige bile po ormarima u sakristiji katedrale, a neke i prikovane uz pultove. Mnoge knjige su nestale, razasute po cijeloj zemlji, ali i velikim dijelom po inozemstvu.

Premda je prošlo dosta vremena i sam grad Split je bio u raznim ratnim i drugim povijesnim neprilikama ipak na osiromašenje i propadanje ove, kao i drugih knjižnica, najviše su utjecali ljudska nebriga i nemar, a tek potom ratna razaranja i prirodne nepogode.

---

⁵ Stipanov, J. Povijest knjižnica i knjižničarstva u Hrvatskoj- od početaka do današnjih dana. Zagreb: Školska knjiga, 2015. Str, 14.

Dolazak benediktinaca na područje današnjeg Splita i osnutak brojnih samostana uzrokovali su nastanak mnoštva kodeksa (od kojih se nekoliko izvanredno lijepih primjeraka sačuvalo do danas), kao i utemeljenje nekoliko samostanskih knjižnica u Splitu.⁶

Dolaskom benediktinaca u 9. stoljeću i osnivanjem njihovih samostana, Hrvati se uključuju u europsku knjižnu kulturu. Njihovi samostani su se počeli osnivati širom Dalmacije, Bosne, Istre i u unutrašnjosti zemlje. Benediktinci su bili uvelike zaslužni za promicanje i unaprjeđenje pismene kulture u hrvatskim zemljama. Usporedno s njihovim dolaskom započinje ponovni proces razvijanja knjižne kulture i opismenjavanja visokog sloja društva nakon mračnog razdoblja povodom propasti Rimskog Carstva. U skriptorijima benediktinskih samostana djelovali su učeni,iskusni pisari koji su dobro poznavali knjižnu tradiciju zapadne Europe. Prema sačuvanim inventarima, građa koja se prepisivala je bila isključivo religioznog sadržaja.

Benediktinci su za svoje potrebe prepisivali knjige i naručivali ih iz raznih pisarnica. Oni su u svojim samostanima čuvali religiozne i obredne knjige, ali i druge darovnice, isprave i spise. Godine 1060. u gradu Splitu benediktinci su osnovali tri samostana svetog Stjepana pod borovima, svetog Benedikta i svete Marije. Svaki samostan imao je vrijednu knjižnicu, ali su mnoge knjige, kodeksi, isprave i dokumenti razneseni po arhivima diljem Europe. Benediktinci samostana svetog Stjepana pod borovima napisali su i ukasili Misal vojvode Hrvoja Vukčića Hrvatinića. Danas se misal čuva u palači Topkapi u Istanbulu. Zahvaljujući ženskim benediktinskim samostanima gdje su vrijedne benediktinke prepisivale knjige danas možemo pratiti razvoj knjižne kulture u Splitu.

Nažalost, mnoge knjige raznesene su po svijetu i danas su neprocjenjiva vrijednost u stranim arhivima i muzejima.

---

⁶ Morović, H. Izbor iz djela. Split: Splitski književni krug, 1988. Str. 83.

Knjižnica splitskog dominikanskog samostana datira iz 13. stoljeća. Fond knjižnice sastojao se od rukopisa teološkog i propovjedničkog sadržaja. U 15. stoljeću, knjižnica je bila obogaćena s četiri „graduala“ i tri „antifonara“ koje su u 15. st. doveli dominikanci s Drača. Također, važno je napomenuti kako je knjižnica sadržavala pojedina djela iz knjižnice Marka Marulića, dobro poznatog kao „oca hrvatske književnosti“. Tijekom turskih ratova, samostan je bio dvaput razrušen, a s njime i knjižnica samostana. Dio fonda je oštećen i smanjen, ali zato se knjižnica obnovila 1704. godine te danas broji oko 20 000 svezaka, 17 inkunabula, rukopise teološkog sadržaja iz 16. stoljeća te, već spomenuta, četiri „graduala“ i tri „antifonara“ iz 15. stoljeća.⁷

Daljnji razvoj knjižnica kroz povijest ovisio je o povijesnim i političkim zbivanjima na nemirnom i često ratom zahvaćenom području. Knjige su nerijetko odlazile u druge zemlje kao ratni plijen. Stanje u knjižničarstvu povezano je s povijesnim, političkim i gospodarskim zbivanjima u zemlji kao i u cijeloj Europi. Izumom tiskarskog stroja knjiga sve više postaje dostupna sve širem krugu svih slojeva društva za što se stvara potreba za otvaranjem knjižnica, za sustavno smještanje knjiga na police, za sustavno nabavljanje knjiga. Na splitskom području zbog knjiga proganjan je i Markantun de Dominis koji je bio splitski nadbiskup, ali se te titule odrekao i bio proganjan jer nije bio zadovoljan stanjem u crkvi u to vrijeme. Kamo je završila Markantunova knjižnica danas ne znamo, ali je moguće da je i ona zajedno s De Dominisovim vlastitim rukopisima i tiskanim djelima te njegovim mrtvim tijelom spaljena u Rimu.

---

⁷ Stipanov, J. Povijest knjižnica i knjižničarstva u Hrvatskoj - od početaka do današnjih dana. Zagreb : Školska knjiga, 2015. Str. 32.

2.3. Marulićeva knjižnica

U doba humanizma i renesanse u Splitu je djelovao najznačajniji splitski književnik Marko Marulić. Marulić je nakon osnovnog obrazovanja u Splitu studirao u Padovi. Boravci i studij u Italiji pridonijeli su ranoj Marulićevoj humanističkoj kulturi i upoznavanju s renesansnom kulturom. Marulić je nakon nemarnog mladenačkog života proveo četrdeset godina stvarajući novu hrvatsku umjetničku književnost. U malenoj prostoriji prepunoj knjiga Marulić je pisao svoja djela. Da knjižnica ostane upamćena u javnosti pobrinuo se između ostalih i sam pjesnik koji je knjižnicu spomenuo u svojoj oporuci. Marulić je u oporuci sastavio popis ljudi kojima ostavlja svoje knjige. Marulićeva oporuka odnosno vlastoručni popis knjiga zapravo je katalog njegovih knjiga. Danas se Marulićev *Repertorium librorum* sačuvao kao prijepis bilježnika Dujma koji je po službenoj dužnosti prepisao Marulićevu oporuku i čuva se u Državnom arhivu u Zadru. Iz popisa knjiga Marulićeve knjižnice danas znamo kakva je knjižnica bila i što je sadržavala. Bila je to zbirka djela najvažnijih crkvenih pisaca, grčki i latinski klasici, humanistički pisci, srednjovjekovni latinski pjesnici i filozofi, gramatičari i prirodoslovci.

Marulić je svoju oporuku napisao 14. srpnja 1521. godine. Najviše je brinuo kome će ostaviti svoju bogatu knjižnicu. Marulićeva knjižnica, prema njegovoj želji nije sačuvana kao cjelina. Knjige je podijelio prijateljima i knjižnicama splitskih samostana, vjerujući da će tako biti najbolje korištene i čuvane. I zaista, baš u nekim od tih samostanskih knjižnica i danas su sačuvane neke Marulićeve knjige.

Nažalost, mnoge knjige i rukopisi do nisu sačuvani jer je nedugo nakon Marulićeve smrti grad Split poharala kuga. Ta strašna bolest ubila je više od 6000 stanovnika a u borbi s kugom spaljeno je više od 250 kuća. U tom općem rasulu grada i u požarima stradala je većina umjetničkih i književnih djela. Stoga mnoga djela Marka Marulića i njegova splitskog književnog kruga, koja poznajemo po naslovima nemamo sačuvana.

Osim požara i ratovi s Turcima uništavali su Marulićeva djela. Također, učenici Splićanin dr. Julije Bajamonti piše da su u požaru njegove obiteljske kuće stradala i mnoga djela Marka Marulića koja je imao u obiteljskoj knjižnici.

Ali, pojavljuju se od vremena do vremena Marulićevi rukopisi u svim dijelovima Europe, zahvaljujući činjenici da je splitski pjesnik pripadao cijelom tada kulturnom svijetu.⁸

2.4. Knjižnica obitelji Bajamonti

Splitska obitelj Bajamonti posjedovala je bogatu knjižnicu nastalu u 18. stoljeću. Prvi puta se knjižnica obitelji Bajamonti spominje u djelu *Memorie della citta di Spalatro di Dalmazia*. U tom djelu Julije Bajamonti žali za nekim knjigama i rukopisima Marka Marulića koji su izgorjeli u požaru obiteljske kuće u obiteljskoj knjižnici 1787. godine.

Članovi obitelji Bajamonti bili su istaknuti sudionici javnog i gospodarskog života u Splitu. U obiteljskoj kući Bajamonti, na splitskoj obali, nalazila se knjižnica. Knjižnica je rasla zahvaljujući članovima dviju generacija, punih sto godina. Obitelj Bajamonti je poticaj za stvaranje knjižnice osim osobnih sklonosti potakla i intelektualna sredina Splita koja je još od splitskog humanističkog kruga njegovala ljubav prema knjizi. Zahvaljujući Ivanu Paštriću 1706. godine je otvoren i prva javna knjižnica namijenjena svjetovnim i crkvenim osobama u Splitu i Dalmaciji. U tom okruženju sklonom knjizi Bajamontijevi su gradili svoju knjižnicu i poticali osnivanje knjižnica za širu javnost. Bajamontijevi su nakon završenih studija u Italiji, po povratku kući zadržali dobre odnose s talijanskim tiskarama. Imali su pretplatu na mnoga izdanja u talijanskoj tiskarskoj produkciji a u talijanskim tiskarama su objavljivali i svoja djela. Tako je Julije Bajamonti svoje rukopise slao u Venecijansku tiskaru na tiskanje.

U knjižnici obitelji Bajamonti bila su zastupljena djela iz područja gramatike, filozofije, klasične književnosti, talijanske književnosti, teologije, prirodnih znanosti i prava. Do danas je iz ove knjižnice sačuvano samo nekoliko izdanja koji se čuvaju u zbirci Rara Sveučilišne knjižnice u Splitu.

2.5. Knjižnice u Splitu u 19. i početkom 20. stoljeća

---

⁸ Kečkemet, D. *Život Marka Marulića Splićanina*. Split: Gradska knjižnica Marka Marulića, 2010. Str. 156

Mnoge su poznate, plemićke, imućnije obitelji imale svoje privatne knjižnice, svakako je jedna od njih obitelj Bajamonti koja je imala veliku vlastitu knjižnicu. Prvi tiskarski stroj u Split je došao 1812. godine. Tiskarstvo u Splitu je djelovalo sve do 1837. godine. Za splitsko knjižničarstvo važna je godina 1863. godina kad se u sastavu Slavjanske narodne čitaonice osniva prva narodna knjižnica. U sastavu ove čitaonice koja je bila izuzetno važna za građanstvo donosile su se važne strateške odluke u borbi protiv talijanskog jezika. Tu je splitska građanska elita vodila razgovore te čitajući knjige shvaćala sve više važnosti javnost javne knjižnice. U drugoj polovici 19. stoljeća osobito se ističe važnost knjižnica za obrazovanje i nacionalnu i gospodarsku integraciju u preporodnoj borbi.

U tim nemirnim vremenima kraja 19. stoljeća i početka 20. stoljeća u Splitu djelovao je i Josip Barač. Pjesnik, pisac, sudski prevoditelj, profesor, veliki zagovaratelj sjedinjenja Dalmacije i Hrvatske i veliki protivnik austro-ugarskoj vlasti. Velike su zasluge Josipa Barača za kulturni život u gradu Splitu. Pamtime ga i kao osobu koja je dala ime za nogometni klub Hajduk. Josip Barač bio je veliki zagovaratelj otvaranju prve knjižnice u Splitu koja će biti dostupna svima. Kao politički uglednik svoga vremena davao je podršku radu Gradske knjižnice i materijalno je pomogao izgradnji nove zgrade knjižnice koja je bila primjerena za potrebe stanovništva svojega doba. Također, svoju privatnu zbirku knjiga poklonio je Gradskoj biblioteci. Rad knjižnice je financiran iz gradskog proračuna, a otvorena je svim građanima. Time je ona jedna od prvih narodnih knjižnica u Splitu u današnjem smislu. Gradska knjižnica je započela s radom 1903. godine, prvi knjižničar koji je radio u njoj i jedan od utemeljitelja zvao se Dušan Manger. On je bio mladi splitski gimnazijski profesor koji je radio u skromnim prostorijama knjižnice u kući Ilić na Obali te kasnije u palači Bernardi na Pisturi. Profesor Dušan Manger posvetio je svoj profesionalni rad knjižnici, a činjenica da je već u prvoj godini postojanja Gradska knjižnica objavila knjigu u vlastitoj nakladi govori nam o sposobnosti njenog prvog knjižničara.

U ratnim previranjima Prvoga svjetskog rata Gradska knjižnica je zatvorena za javnost, a kada je ponovno otvorena 1919. godine knjižnica je stekla pravo na prikupljanje obveznog primjerka s područja Dalmacije. Tim činom udaren je i jedan od temeljnih zadataka današnje Sveučilišne knjižnice u Splitu, a to je prikupljanje zavičajne zbirke *Dalmatica*. Njena važnost za proučavanje lokalne povijesti i kulturnog naslijeđa neosporna je, kao i važnost koju ima u profiliranju sveučilišne i matične funkcije knjižnice. Zbirka, međutim, nikada nije formirana.

Vođena je evidencija o zavičajnoj građi, ali vremenski neredovito i prema nedosljednim kriterijima.⁹

3. PAŠTRIĆEVA KNJIŽNICA SPLITSKOG SJEMENIŠTA

U 17. stoljeću jačanjem prosvjetiteljstva kako u Europi tako i na području Hrvatske knjižnice počinju otvarati svoja vrata svim slojevima društva. Nisu više zatvorene u samostanima nego se njima koristi šira javnost. Vrijeme prosvjetiteljstva obilježeno je stavljanjem u fokus obrazovanje pojedinca. Željelo se učiniti dostupnim knjige, informacije i izvore znanja te se iskazala potreba da se i knjižnice otvore javnosti i da znanje koje posjeduju ponude svim ljudima. U tom vremenu u Splitu dana 30. siječnja 1706. godine otvara se prva javna knjižnica u Hrvatskoj, nazvana po njenom pokretaču i darovatelju knjiga Ivanu Paštriću. Iako knjižnica Ivana Paštrića nije bila javna u suvremenom značenju tog pojma ipak je građa u knjižnici dostupna manjinskom dijelu javnosti koji je u to vrijeme bio pismen. Želja Ivana Paštrića bila je da knjižnica bude otvorena ne samo za učenike i svećenike sjemeništa u sklopu kojeg se knjižnica nalazila, već i za sve Splitskane i Dalmatince. Ivan Paštrić prvi je u povijesti hrvatskih knjižnica imao zamisao o otvaranju knjižnice koja neće biti samo knjižnica jedne ustanove. Time je ime Ivana Paštrića zapisano u povijesti kao začetnika ideje o služenju i dostupnosti knjižnice svima što je i danas misao vodilja knjižničarske struke.

---

⁹ Sveučilišna knjižnica u Splitu. URL: <http://www.svkst.unist.hr/zbirka-dalmatica.html>

3.1.Ivan Paštrić iz Poljica

Točan datum rođenja Ivana Paštrića ne znamo, ali iz njegovih zapisa znamo da je kršten 15. lipnja u crkvi sv. Ivana u Splitu 1636. godine, a 1637. godine se Paštrićeva obitelj seli iz Poljica u Split. Dolaskom u Split Ivan Paštrić dodaje prezimenu naziv Splićanin. Ivan je odgajan u čestitoj i pobožnoj obitelji. Već od ranog djetinjstva Ivan pokazuje zanimanje i talent za prirodne znanosti. Zahvaljujući svom osam godina starijem bratu Jeronimu koji je uvelike utjecao na život i obrazovanje Ivana Paštrića i koji je njegov talent prepoznao i razvijao. Zahvaljujući bratu Jeronimu Paštriću, Ivan je kao dječak u dobi od osam godina došao u Mletke i tamo ostao do 1648. godine nakon čega se seli u Rim. Stekao je znanje iz hebrejskog, grčkog i latinskog jezika, a smještaj u zavodu „neofita i transmarina“ omogućavao je Paštriću da ne zaboravi materinski jezik. „Transmarini“ ili damatinci s kojima je Ivan živio za svog boravka u Rimu pomogli su Ivanu da uz znanje i nauku o drugim stranim jezicima govori i svoj materinski hrvatski jezik. Zavod je omogućio Paštriću da se usavršava u hebrejskom govoru, a uz hebrejski je polazio i tečaj humanitarnih nauka, retorike, logike, fizike, i metafizike. Da bi se usavršio u grčkom jeziku Ivan Paštrić proveo je četiri godine u zavodu sv. Anastazija u Rimu i to od 1654. do 1658. godine. Paštrićev studij teologije bio je ovjenčan doktoratom bogoslovlja. Ivan je bio izuzetno sposoban student.

U svrhu postignuća stupnja doktorata bogoslovlja branio je bogoslovne zaključke u crkvi grčkog zavoda u prisutnosti dvaju kardinala iz obitelji Barberini.¹⁰

Završivši sve studije Ivan Paštrić doktorirao je civilno i kanonsko pravo, filozofiju i teologiju. Nakon završenog formalnog školovanja Ivan Paštrić odlazi u Zavod za širenje vjere gdje predaje kao profesor i obrazuje i odgaja generacije misionara i biskupa a među njima i jednog papu Prospera Lambertinija kasnije papu Benedikta XIV.

Iz životopisa Ivana Paštrića vidimo da se cijelog svoga života obrazovao i da je život posvetio znanosti i vjeri, ali nikada nije zaboravio od kuda je potekao. Svojoj domovini pomagao je na svim područjima. Zahvaljujući njemu Split je dobio prvu knjižnicu. Ivan je Splitu slao velike pošiljke knjige, u kojima je bilo nekoliko stotina izdanja, a osvrnemo li se na povijesne i gospodarske prilike Ivanova vremena znamo da je slanje knjiga u domovinu iziskivalo velika

---

¹⁰ Golub, I. Ivan Paštrić – Ioannes Pastritius polihistor i teolog. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1988. Str.17.

financijska sredstva i veliku moć organizacije. Ivan je sjemeništu u Splitu darovao knjige kako bi se mnogi naraštaji mogli obrazovati u svojoj domovini.

3.2. Utemeljitelj sjemeništa i knjižnice

Stjepan Cosmi (Slika 2) rođen je u Veneciji 1629. godine gdje je završio osnovnu školu, u Muranu je stekao srednjoškolsko obrazovanje u sjemeništu. U Rimu je studirao filozofiju, a teologiju u Milanu. Za splitskog nadbiskupa imenovan je 1678. godine, a dužnost je preuzeo tek 1682. godine zbog spora između Mletačke Republike i Svete Stolice. Nadbiskup Stjepan Cosmi u Split je došao i preuzeo službu u vrijeme velikih sukoba i vrijeme teških turskih i mletačkih previranja. U Splitu je u vrijeme Stjepana I. Cosmija, 25. ožujka 1700. godine, na blagdan Blagovijesti, otvoreno Nadbiskupsko sjemenište koje je djelovalo kao klasična gimnazija s pravom javnosti.

U doba francuske vladavine sjemenišna škola promijenila je ime u licej. Škola je zadržala dotadašnju ulogu školovanja duhovne i svjetovne mladeži s područja grada Splita, Dalmatinske zagore, ali i otoka. Nova je austrijska vlast zabranila sjemenišnu gimnaziju, te je otvorila državnu u kojoj su se obrazovali i sjemeništari. U tim kriznim godinama 19. stoljeća zavod je uspješno vršio svoju zadaću obrazujući i svećeničke kandidate koji su se isticali primjerenim ponašanjem i dobrim učenjem.

Nadbiskup Cosmi podupirao je osnivanje Ilirske akademije, a u Split je doveo isusovce i kapucine koji su uvelike utjecali na obrazovanje. Uz navedeno djelovanje zahvaljujući nastojanjima nadbiskupa Cosmija u sklopu novog sjemeništa otvorena je i knjižnica .

Ivan Paštrić kao jedan od najuglednijih svećenika splitske crkve svesrdno je pomagao u tom projektu. Iako je Ivan Paštrić od svoje 14. godine živio izvan Splita sve do smrti bio je trajno vezan uz svoju domovinu te je po uzoru na talijanske dobročinitelje želio pomoći svojoj nadbiskupiji i gradu Splitu.¹¹

---

¹¹ Dukić, J. Biblioteka Ivan Paštrić//Glasnik Društva bibliotekara Split.9(2011), Str. 7.

Slika 2- Stjepan

U povijesnom trenutku kada su tadašnje političke i gospodarske prilike zatvarale mnoge škole privremeno ili potpuno zahvaljujući nadbiskupu Cosmiu i Paštriću koji mu je pomagao u Splitu se u sklopu sjemeništa otvara Klasična gimnazija s pravom javnosti. U njoj su se školovali i odgajali mnogi učenici iz Splita i cijele Dalmacije. Šest godina nakon otvaranja sjemeništa 1706. godine otvorena je i knjižnica. Za datum otvaranja uzima se 30. siječnja što je iščitano iz jednog pisma biskupa Cosmija kojega je uputio Paštriću u Rim. Nadbiskup Cosmi uvjerava Paštrića da će omogućiti da Split postane nova Atena.

3.3. Paštrićev knjižni fond

Nadbiskup Cosmi obraća se Ivanu Paštriću pismom u kojemu mu zahvaljuje što će pomoći knjižnici i novoosnovanom sjemeništu. U pismu mu je naveo da će se knjižnica zvati upravo po Ivanu Paštriću.

Ivan Paštrić iz Rima je slao knjige u nekoliko pošiljki. Zanimljivo je da je Ivan na svim knjigama ostavio svoj vlastoručni potpis. Ivan je uz knjige sastavio i plan kako bi knjižnica trebala izgledati, kako bi knjige trebale biti raspoređene po uzoru na ondašnje rimske knjižnice. Zahvaljujući Ivanu Paštriću, knjižnica će obogatiti svoj fond a upravo zbog tog fonda postat će spomenikom kulture za sve generacije.

Pošiljke koje su stigle iz Rima u knjižnicu sjemeništa u Splitu i godina slanja prikazane su u tablici 1. (podaci preuzeti iz: Golub, I. Ivan Paštrić – Ioannes Pastritius polihistor i teolog. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1988.)

Tablica 1- pošiljke knjiga

DATUM SLANJA	BROJ KNJIGA
24.9.1701.	23
21.8.1702.	29
5.04.1703.	60
29.04.1703.	88
21.7. ; 14.08. i 23.08.1703.	144
21.09.1703.	88 svezaka
21.06. 1705.	69
17.07.1706.	67
UKUPNO	568 knjiga

Ukupno je iz Rima u Split Ivan Paštrić u razdoblju od 1701. godine do 1706. godine poslao 568 knjiga. Tako je Ivan Paštrić postavio temelj sjemenišnoj knjižnici u Splitu. Paštrićeva želja bila je da u knjižnici knjige mogu čitati i svećenici i svjetovnjaci te da ona služi ne samo Splitsanima nego i svim Dalmatincima. Nadbiskup Cosmi iskazao je veliku zahvalnost na poslanim knjigama i obećao je Ivanu Paštriću da će knjižnica nositi njegovo ime. Neke od poslanih knjiga bile su uvezane u kartonske korice, a neke su umotane u pergamene nepoznatih srednjovjekovnih rukopisa. Prema obavljenom istraživanju poslane knjige tiskane su u različitim tiskarama diljem Europe, a papir nekih knjiga posjeduje i vodene žigove što će se prikazati dalje u istraživanju.

Prvotno je knjižnica zbog nedostatka smještaja i opasnosti od krađe knjiga bila smještena u nadbiskupsku palaču. Budući da je knjižnica bila slobodna i dostupna za sjemeništare, ali i za javnost Ivan Paštrić je tražio da je nadziru četiri osobe.

3.4. Prvi knjižničari i raspored građe u knjižnici

Budući da je prema željama Ivana Paštrića knjižnica bila otvorena za sve ljude koje zanima, za čuvare u knjižnicama odabrana su četiri člana. Dva su određena od strane nadbiskupa, a dva od splitske općine. Nadbiskup je za prve knjižničare – čuvare odabrao Ivana Manolu i Jeronima Dumanea, a splitska općina Jeronima Kavanjina i Ivana Petra Marchia. Na čelu komisije bio je sam biskup. U pismu Cosmija kojim se obraća Paštriću stoji kako on nastoji da u komisiji bude sklad između laika i crkvenih ljudi kako biblioteka ne bi trpjela „od hirova kojih imaju svjetovnjaci“. ¹²

Knjižni fond knjižnice rastao je jer su kasniji nadbiskupi poklanjali veliku pažnju ovoj ustanovi. Knjige su darivali i nadbiskupi i kanonici i mnogi drugi. Polovicom osamnaestog

---

¹² Dukić, Josip. Biblioteka Ivan Paštrić // Glasnik Društva bibliotekara Split. 9(2011) Str. 11.

stoljeća biblioteka je imala 1000 svezaka probranih djela. Bilo je i pokušaja osnivanja tiskare početkom 18. stoljeća koji nisu urodili plodom. Paštrićeva želja bila je stvoriti knjižnicu koja će po svom knjižnom fondu i po organizaciji biti jednaka biblioteci u Rimu.

Zajedno s prvom pošiljkom knjiga Ivan Paštrić poslao je i raspored po kojem bi knjige trebale biti raspoređene u knjižnici. Cosmi u pismu zahvaljuje Paštriću i na njegovoj prikladnoj i praktičnoj podjeli nauka. Javlja mu i da će kopirati raspored u velikom formatu da potakne Dalmatince na njegovanje nauka pomoću te učene ideje. Paštrić dijeli nauke u dvije velike skupine u niže nauke i u više nauke. Paštrić je podijelio svaku od velikih skupina na pet podskupina a bile su označene rimskim brojkama. Svaka skupina označena rimskim brojkama bila je podijeljena u podskupine označene arapskim brojkama. Paštrićev raspored dijeli knjige na deset glavnih skupina smještenih lijevo i desno na policama.

Tablica 2- organizacija građe po skupinama

1.	opća nauka
2.	teologija
3.	Pravo
4.	Matematika
5.	Filozofija
6.	Kronologije
7.	Geografija
8.	Povijest
9.	Književnost
10.	Jezici

Paštrić je podijelio knjige na dvije velike skupine Panshopia i Encyclopedia.

Panshopia je obuhvaćala: opću nauku, teologiju, pravo, matematiku i filozofiju. Knjige iz ove skupine bile su smještene na desnoj strani na policama.

Encyclopedia je obuhvaćala: kronologije, geografiju, povijest, književnost i jezike. Knjige iz ove skupine bile su smještene lijevo na policama.

Ivan Paštrić preuzeo je raspored za organizaciju po uzoru na najveće knjižnice onog doba.

3.5. Knjižnica nakon smrti Ivana Paštrića

Ivan Paštrić umro je u Rimu 20. ožujka 1708. godine ubrzo nakon osnutka i otvaranja knjižnice. Nakon njegove smrti knjižnica je ostavljena na brigu novim generacijama. Dva mjeseca nakon Paštrića umro je i nadbiskup Cosmi, Paštrićev veliki prijatelj i suradnik. Knjižničari Jerolim Dumanić umro je 1710. godine a Jerolim Kavanjin živio je do 1715. godine na otoku Braču. Sve do kraja 18. stoljeća Paštrićeva knjižnica vršit će ulogu javne knjižnice kako je njen osnivač i želio. Stoljeće poslije, djelovanje knjižnice ograničeno je isključivo na službu splitskog sjemeništa.

4. KNJIŽNICA IVANA PAŠTRIĆA DANAS

Don Josip Dukić – voditelj knjižnice i projekta obnove

Don Josip Dukić profesor je na Katoličko – bogoslovnom fakultetu u Splitu. Rodio se u mjestu Košute pored grada Trilja 19. ožujka 1968. godine. U rodnom mjestu stekao je osnovnoškolsko obrazovanje. Završio je klasičnu gimnaziju u Nadbiskupskom sjemeništu u Splitu nakon čega je pohađao Filozofsko – teološki studij na Katoličko – bogoslovnom fakultetu u Splitu. Don Josip Dukić zaređen je za svećenika 28. lipnja 1992. godine. Nakon što je nekoliko godina obnašao dužnost svećenika u župi na otoku Čiovo seli se u Rim gdje upisuje poslijediplomski studij na Papinskom sveučilištu Gregorijani. Don Josip doktorirao je na Fakultetu povijesti kulturnih dobara crkve na Papinskom sveučilištu Gregorijana obranivši disertaciju na temu *Vita e fede dei cristiani di Salona secondo le iscrizioni. Con catalogo ragionato e commenti* (Život i vjera salonitanskih kršćana prema natpisima. Katalog natpisa i komentari). U Rimu je 2004. godine završio Vatikansku školu za paleografiju, diplomatiku i arhivistiku. Nakon povratka u domovinu preuzeo je dužnost knjižničara u Nadbiskupskom sjemeništu u Splitu. Uz kulturni rad kojim se bavi, potičući povijesna i znanstvena istraživanja na području Cetinske krajine don Josip se zalaže za sređivanje ove najstarije knjižnice u Dalmaciji. Don Josip Dukić vodi projekt te vodi znanstveno istraživanje u vidu sređivanja kataloga najstarije javne knjižnice na području Dalmacije. U knjižnici se vode projekti popisivanja najstarije građe, također restauracije fonda i smještanja na nove posebno opremljene police. Također, ide se i prema tome da se sva građa katalogizira te da se napravi poseban katalog Paštrićeve knjižnice kako bi se građa organizirala i postala dostupna široj javnosti. Potrebno je katalogizirati građu i kako bi odali svo poštovanje prema Ivanu Paštriću koji nas je sve zadužio, zahvaljujući kojemu danas imamo neprocjenjivi pokretni spomenik kulture.

5. ISTRAŽIVANJE NAJSTARIJE GRAĐE IZ PAŠRTIĆEVOG FONDA

5.1. Metodologija i uzorak

Istraživanje u knjižnici Ivana Paštrića u nadbiskupskom sjemeništu u Splitu napravljeno je 2018. godine. Voditelj knjižnice don Josip Dukić ustupio je građu za rad na istraživanju. U ovom istraživačkom radu opisano je nekoliko knjiga iz najstarijeg Paštrićevog fonda. Opisane knjige stigle su u Paštrićevu knjižnicu u Splitu iz Rima u pošiljkama koje je Ivan Paštrić slao nadbiskupu Cosmiu u sjemenište u Splitu u razdoblju od 1701. godine do 1706. godine.

Kriterij u izboru knjiga u ovom istraživačkom radu bio je mjesto izdavanja. Prikazano je i opisano devet knjiga iz šest velikih tiskarskih središta u 16. i 17. stoljeću. U tablici 3 je prikaz mjesta izdanja i godina izdanja.

Analizom najstarijeg fonda utvrđeno je da je knjižnica Ivana Paštrića riznica stoljećima sakupljanog knjižnog blaga. Većina knjiga je u lošem stanju, listovi su oštećeni čestom upotrebom i vlagom, te je potrebna hitna restauracija.

U knjigama su vidljive mnoge grafike crkveno – liturgijske tematike. Grafičke ilustracije crkvenog tiska u knjižnici Ivana Paštrića pružaju nam mogućnost uvida u razvoj grafike koja zaslužuje detaljnu obradu.

Sačuvana knjižna građa u knjižnici Ivana Paštrića dio je kulture baštine Hrvatske. Mnoge jedinice knjižne građe u isto vrijeme su i najugroženiji dio baštine izložen propadanju i uništenju. Tim primjercima trebalo bi posvetiti više pozornosti, konzervirati ih i restaurirati, a cijeli knjižni fond digitalizirati te na taj način trajno zaštititi od uništenja i propadanja.

Tablica 3- Mjesto i godina izdanja knjiga

Mjesto izdanja	Godina izdanja
Rim	1514.
Venecija	1566.
Antwerpen	1567.
Venecija	1567.
Ženeva	1665.
Pariz	1667.
Frankfurt	1667.
Rim	1672.
Venecija	1678.

5.2. Liturgijska knjiga iz 1514. godine

Na naslovnoj stranici liturgijske knjige iz 1514. godine piše:

Prouinciale omniū

Ecclesiarū Cathedraliū universi

Orbis: cū Practica

Stilo et formis Cancellarie Aplice. iuxta

Morem Ro. Cu.

Per litteras alphabeti descriptor.

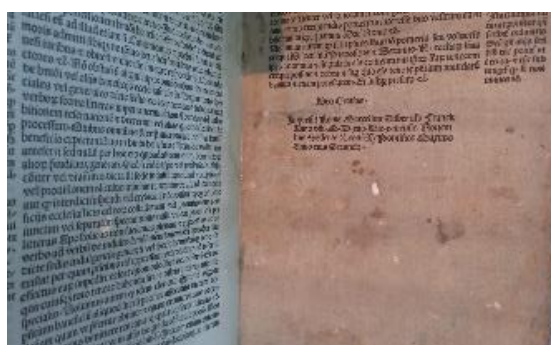
Knjiga je izdana 1514. godine u Rimu. Visina knjige je 20 cm, širina 15 cm. Knjiga ima 226 stranica, tekst je u dva stupca na latinskim jezikom. Papir je različite debljine i teksture. Tisak je jednobojan – crni, na naslovnoj strani vidljiva je grafika unutar koje je naziv djela. Grafika prikazuje ukrasni arhitektonski renesansni okvir karakterističan rad venecijanskih majstora prvih desetljeća 16. stoljeća. (Slika 3)Knjiga ima kožni omot (Slika 4) i na dvije stranice vidljivi su vodeni žigovi- zvijezda i križ. (Slika 5)

Slika 3- grafika

Slika 4 – omot

Slika 5 – vodeni žig

5.3. Liturgijski zakoni

Na naslovnoj stranici liturgijskih zakona iz 1566. godine piše:

Consiliorum clarissimi iuriscons equisque ac primarii Montisferrati senatoris Domini Rolandi a Valle Patrii Casalendis. Tomus Primus

Knjiga je izdana 1566. godine u Veneciji. Dimenzije knjige su: visina 30 cm a širina 20 cm. Knjiga ima 571 stranicu, na latinskom jeziku je i podijeljena je u 110 poglavlja. U prvom dijelu knjige na 70 stranica napisan je indeks, a 110 poglavlja napisano je na 500 stranica. Svako poglavlje započinje ukrasnim slovom. Korice knjige omotane su starim srednjovjekovnim rukopisom koje treba istražiti (Slika 6), oštećene su od vlage i upotrebe. Na glavnoj naslovnoj stranici knjige vidljivi su svi podaci: naslov, ime autora, godina izdanja i mjesto izdanja, iako je i ona oštećena. Na naslovnoj stranici vidljiva je i grafika pored koje je vidljiv vlastoručan potpis Ivana Paštrića. (Slika 7) Papir je različite debljine i teksture, tekst je u dva stupca a tisak je jednobojan – crni. Listovi su dosta oštećeni od uporabe i vlage.

Knjiga posjeduje i vodeni žig – ljljan u krugu i šesterokraka zvijezda. (Slika 8)

Slika 6 – uvez

Slika 7 – naslova stranica

Slika 8 – vodeni žig

5.4. Zaključci ekumenskog koncila u Tridenu (1545 – 1563)

Na naslovnoj stranici zaključaka ekumenskog koncila u Tridenu iz 1567. godine piše:

De verbi domini, hoc facite, pro oecumenico concilio Tridentino, adversus sophisticas nebulas
Matthiae Flaccii Illyrici.

Knjiga je izdana 1567. godine u Antwerpenu . Visina knjiga je 10 cm a širina 15cm. Knjiga ima 362 stranice i pisana je latinskim jezikom. Ovo je najstarija knjiga u Paštrićevoj knjižnici koja ima numerirane stranice. Omot od tvrdog kartona presvučen je kožom (Slika 9) a na glavnoj naslovnoj stranici uz podatke o autoru i potpis Ivana Paštrića vidljiva je i grafika s raspelom. (Slika 10). Listovi su oštećeni od upotrebe i vlage. Vodeni žig nije vidljiv.

Slika 9- uvez

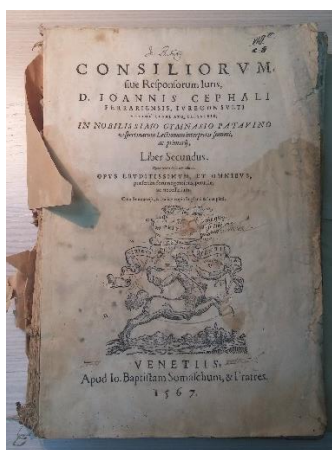
Slika 10 – glavna naslovna stranica

5.5. Pravni savjeti prema pravniku Giovaniu Cephaliu iz Ferrare

Na naslovnoj stranici pravnih savjeta iz 1567. godine piše:

Consiliorum sive responsorum iuris, D. Ioannis Cephalii Ferrariensis, Iureconsulti Maxime Clari Atque illustratis; In nobilissimo gymnasio patavino vespertinarum lectionum interpretis summi, ac primarii.

Knjiga je izdana 1567. godine u Veneciji. Izdanje je na latinskom jeziku, visina knjige je 33 cm a širina 23 cm. Stranice su numerirane, tekst je u dva stupca. Knjiga ima 614 stranica. Omot nije očuvan, a listovi su oštećeni od česte upotrebe. Na glavnoj naslovnoj stranici uz naslov vidljivi su podaci o autoru, mjesto i godina tiskanja. (Slika 11) Na naslovnoj stranici nalazi se i grafika. Grafika je oštećena, ali vidljivo je da prikazuje Poglavlja u knjizi su numerirana i svako poglavlje započinje ukrasnim slovom. Vidljiv je i vodeni žig- križ i krug, koji se nalazi na zadnjoj stranici u knjizi. (Slika 12)

Slika 11 – naslovna stranica

Slika 12 – vodeni žig

5.5. Zakon o posjedima i porezima iz 1665. godine

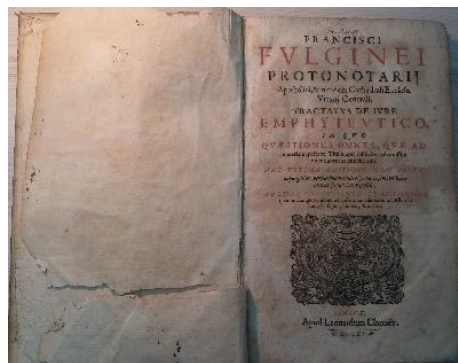
Na naslovnoj stranici Zakona o posjedima i porezima iz 1665. godine piše:

Francisci Fulginei protonotarii apostolici in edam Cathedrali Ecclesia Vicarii Generalis tractatus de iure emphyteutico, in quo quaestiones omnes, quae ad materiam, spectant Titulis apte distinctis adumbratis discutuntur et enucleantur.

Knjiga je izdana 1665. godine u Ženevi. Visina knjige je 34 cm a širina 20 cm. Knjiga ima 438 stranica, sve stranice su numerirane. Na 348 stranica tekst je u dva stupca a nakon toga slijedi 54 stranice indeksa. Knjiga je tiskana na latinskom jeziku, tisak je u dvije boje crnoj i crvenoj. Očuvan je kožni omot. (Slika 13) Na glavnoj naslovnoj stranici vidljivi su podaci o autoru, godina i mjesto uzdanja te grafika i potpis Ivana Paštrića. (Slika 14) Vidljiv je i vodeni žig – kruna i zvijezda. (Slika 15)

Slika 13 – omot

Slika 14 – naslova stranica

Slika 15 – vodeni žig

5.7. Kršćanska teologija

Na naslovnoj stranici teološke knjige iz 1667. godine piše:

Theologiae moralis summa bipartita de regulis conscientiae et de singulis vitae humanae et christianae officis. Pars prior. Vera mens D. Thomae et eius acholae de opinionum ex Lege delectu in qualibet re Morali explicata et defensa.

Adversus D. Caramuelisapologema in D. Fagnanum alioque laxiores aut rigidiores Theologos.

Authore R.P. Vincetio Baronito, Ordinis Praedicatorum, Familiae Tolosana S. Thom. Aquinatis.

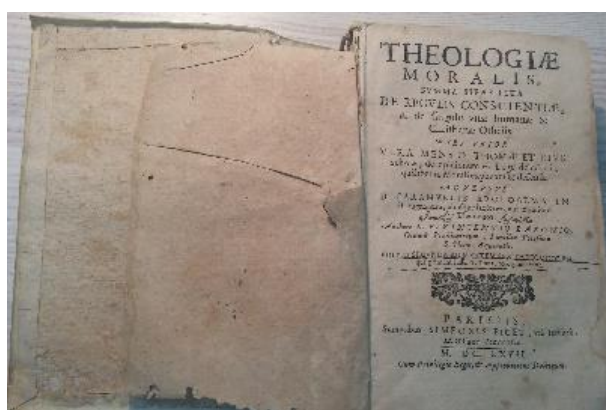
Editio secunda ad mentem seks Theologorum Parisiis

Sumptibus Simenois Piget via Iacobeae ad infigne Prudentiae – MDCLXVIII.

Knjiga je izdana 1667. godine u Parizu. Dimenzije knjige su: širina 12 cm, visina 15, 7 cm, debljina 3,7 cm. Knjiga ima 448 stranica, 420 stranica teksta i 28 stranica indeksa. Omot knjige je očuvan. Na hrbat knjige zalijepljena je okrugla bijela naljepnica koju je magistar Ante Jurić uz pomoć sjemeništara lijepio na najstariji fond Paštrićeve knjižnice te na ovaj način odvojio Paštrićeve od ostalih knjiga. (Slika 16) Na glavnoj naslovnoj stranici uz naslov vidljivi su i podaci o autoru, godina i mjesto izdanja, te grafika ispod koje je potpis Ivana Paštrića. (Slika 17)

Slika 16 – omot

Slika 17 – naslovna stranica

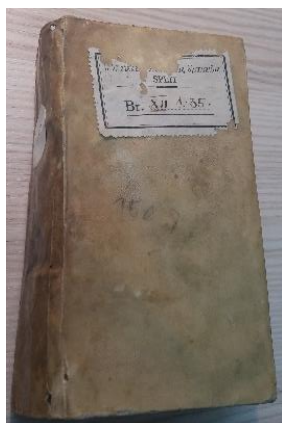
5.8. Geografski zapisi mora i rijeka

Na naslovnoj stranici geografske knjige iz 1668. godine piše:

Georgii Fourniei e Societate Iesu

Geographica orbis notitia per litora mari set ripas fluviorum

Knjiga je izdana 1668. godine u Frankfurtu na latinskom jeziku. Visina knjige je 14,2 cm, širina 8 a debljina 5 cm. Knjiga ima 778 stranica. Sve su stranice numerirane. Na prvih 752 stranice nalazi se tekst u dva stupca a nakon toga još 26 stranica indeksa. Omot knjige je oštećen (Slika 18). Papir je različite debljine i teksture. Listovi su oštećeni čestom upotrebom i vlagom. Na naslovnoj stranici vidljiv su podaci o autoru, mjesto i godina izdanja te grafika, monogram IHS -Jesus Hominum Salvator” (Isus Spasitelj ljudi) (Slika 19) Vodeni žig nije vidljiv.

Slika 18 – omot

Slika 19 – naslovna stranica

5.9. Liturgijski zakon

Na naslovnoj strani knjige liturgijskih zakona iz 1672. godine piše:

Decisiones S. Rotae Romanae coram reverendisimo patre d. Ioanne Baptista Coccino Veneto eiusdem rotae olim decano ac sacrae

Poenitentiariae regantae, viro utriusque iuris Peritissimo, in unum recollectarum ac argumentis summaris, Locupletissimo indice, nec non aliquibus additionibus concernentibus vel confirmationem, vel revocationem, vel declarationem earum summa diligentia studio ornatarum

Knjiga je izdana 1672. godine u Rimu. Dimenzije knjige su: visina 32,5 cm, širina 21 cm. Knjiga ima 689 stranica na latinskom jeziku. Knjiga je u lošem stanju i potrebna joj je hitna restauracija. Omot je oštećen od vlage (Slika 20) Na naslovnoj stranici vidljivi su podaci o autoru, godina i mjesto izdanja, potpis Ivana Paštrića te grafika koja prikazuje anđele koji drže zastor unutar kojeg je prozor s raspelom. (Slika 21) Knjiga posjeduje i vodeni žig – Križ i zvijezda u krugu. (Slika 22)

Slika 20 – omot

Slika 21 – naslovna stranica

Slika 22 – vodeni žig

5.10. Evandjelje

Na naslovnoj stranici Evandjelja iz 1678. godine piše:

Nova Evangelicae legis post editam legis mosaicae lacteam,

Mysticosa – sacra galaxia hoc est, candescens, large & hic

Irradiante aquinate sole in quatuor evangelistas exposito.

Detectis generali syntaxi harmonia.

Knjiga je izdana 1678. godine u Veneciji. Visina knjige je 33,3 cm a širina 24 cm. Knjiga ima 787 stranica. Stranice su numerirane a tekst na latinskom jeziku je u dva stupca. Tisak je dvobojan – crni i crveni samo na naslovnoj strani. U knjizi nema grafika. Papir je jednake debljine i teksture. Tvrdi uvez presvučen je bijelom pergamenom. (Slika 23) Vodeni žig – zvijezda i kruna, vidljiv je na više mjesta u knjizi, na naslovnoj stranici i na prvoj stranici. (Slika 24 i 25)

Slika 23 – omot knjige

Slika 24 – vodeni žig

Slika 25 – vodeni žig

6. ZAKLJUČAK

Knjižnica Ivana Paštrića Splitskog koja se nalazi u sklopu nadbiskupijskog sjemeništa u gradu Splitu važan je izvor podataka o kulturno-povijesnim, gospodarskim i političkim prilikama onog doba. O važnosti same knjižnice svjedoči nam i proglašenje knjižnice kao pokretnog spomenika kulture. Zahvaljujući Ivanu Paštriću Splitskom koji je pokrenuo otvaranje prve javne knjižnice na području grada Splita obrazovali su se mnogi naraštaji. Kako prilike onog doba nisu dopuštale obrazovanje svima a knjige su bile nedostupne Ivan Paštrić shvaćao je da knjižnica mora biti otvorena za sve koje knjiga zanima. Tako su i niži slojevi društva, dobili priliku da koriste iznimno vrijedne rukopisne a kasnije i tiskane knjige. Veliki dobročinitelj Ivan Paštrić ostavio je vlastoručan potpis na svim knjigama koje su iz Rima u Split stigle u razdoblju od 1701. – 1706. godine. Paštrić je neke knjige dao uvezati u kartonske korice umotane u pergamene nekih srednjovjekovnih rukopisa koje bi tek trebalo istražiti. Danas knjižnica Ivana Paštrića ima 50 000 knjiga, a kroz godine se razvijala poput živog organa te rasla s brojnim prilikama i neprilikama. Danas se o knjižnici brine don Josip Dukić koji radi na očuvanju knjižnog fonda prikupljanjem financija za restauraciju, smještanje na adekvatne police, skladištenje i katalogizaciju. Ivan Paštrić Splitski sve nas buduće naraštaje zadužio je da ovu knjižnicu očuvamo te da se brinemo kako bi je sačuvali za budućnost. Pred nama je dugotrajan proces nove katalogizacije u kojemu se moramo voditi glavnom misijom a to je očuvanje ovog neprocjenjivog pokretnog spomenika kulture.

Plan za budućnost ovog vrijednog spomenika je napraviti katalog svih knjiga, a posao razvrstavanja i popisivanja najstarijeg fonda već je počeo.

7. LITERATURA

- Golub, I. Ivan Paštrić - Ioannes Pastritius polihistor i teolog : (1636-1708) : sabrana građa / <tekst> Ivan Golub. - Zagreb : Kršćanska sadašnjost, 1988.
- Golub, I. Rukopisna ostavština Ivana Paštrića u Vatikanskoj knjižnici (Fondo Borgiano Latino). [Zagreb, s. a.]
- Golub, I. Autobiografske bilješke Ivana Paštrića (1636-1708) / Ivan Golub. // Starine 58 (1980), str.167-175.
- Golub, I. (1988). Život i djelo Ivana Paštrića. Crkva u svijetu : Crkva u svijetu, 23(3), 219-228. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/85782>
- Hebrang Grgić, I. Kratka povijest knjižnica i nakladnika s kodovima i aplikacijom. Zagreb: Ljevak, 2018.
- Kečkemet, D. Život Marka Marulića Splitskog. Split: Gradska knjižnica Marka Marulića, 2010.
- Morović, H. Povijest biblioteka u gradu Splitu. Društvo bibliotekara Hrvatske: Zagreb, 1971.
- Morović, H. Izbor iz djela. Split književni krug: Split, 1988.
- Stipanov, J. Povijest knjižnica i knjižničarstva u Hrvatskoj – od početaka do današnjih dana. Školska knjiga: Zagreb, 2015.

- Volanec, D. O pismu knjižnicama i knjigama s vodičem kroz zagrebačke knjižnice. Meridijani: Zagreb, 2010.
- Ivan Paštrić : (1636-1708) : život, djelo i suvremenici. Split : Crkva u svijetu, 1988. (Split : Slobodna Dalmacija)
- 300. obljetnica "Paštrićeve knjižnice"

URL: <http://www.ika.hr/index.php?prikaz=vijest&ID=83853> (15.9.2018)

- Bibliotheca Pastritia (30. 1. 1706.) i splitske knjižnice u povijesti - TV kalendar 30. 1. 2018.
URL: <https://www.youtube.com/watch?v=4YkkcY201vQ> (15.9.2018.)

- Gradska knjižnica Marka Marulića Split
URL: <http://www.gkmm.hr/o-nama/povijest-gkmm/> (15.9.2018.)

- Paštrićeva knjižnica – prva javna biblioteka u Splitu – 1706.
URL: <http://povijest.hr/nadanasnjidan/pastriceva-knjiznica-prva-javna-biblioteka-u-splitu-1706/> (15.9.2018.)

- Paštrićevim tragom
URL: <http://www.ffzg.unizg.hr/klafil/marulus/labels/knji=C5=BEnica.html> (15.9.2018.)

PAŠTRIĆEVA KNJIŽNICA U SPLITU

Sažetak

Knjižnica Ivana Paštrića Splitskog najbogatija je povijesna knjižnica u Splitu. Prva je to javna knjižnica u Splitu koja je prema želji njenog darovatelja Ivana Paštrića bila namijenjena *pro alumnorum et communi usu* - učenicima sjemeništa i svima ostalima u gradu Splitu. Godine 1700. otvoreno je sjemenište u gradu Splitu, a nakon šest godina, 1706. godine otvorena je i biblioteka. Paštrić je bio svećenik na službi u Rimu te je iz Rima poslao nekoliko pošiljki knjiga koje su činile jezgru knjižnice. Kroz godine knjižnica je rasla i razvijala se s raznim prilikama i neprilikama. Danas Paštrićeva knjižnica ima oko 50 000 knjiga i jedinstveni je spomenik kulture ne samo za grad Split nego za cijelu Hrvatsku. S obzirom na značaj koji je kroz povijest imala za odgoj i obrazovanje mnogih naraštaja Paštrićevu knjižnicu dužni smo čuvati za buduće generacije. Stoga je ova knjižnica ispunjavala duhovnu i intelektualnu zadaću te čuvala kulturnu baštinu Splita i Dalmacije.

Ključne riječi: Ivan Paštrić Splitski, prva javna knjižnica u Hrvatskoj, Knjižnica Ivan Paštrić, povijest knjižnica u gradu Splitu.

LIBRARY OF IVAN PAŠTRIĆ IN SPLIT

Summary

The Library of Ivan Paštrić is the richest historical library in Split. It is the first public library in Split that, according to the wish of its donor Ivan Paštrić, the library was intended *pro alumnorum et communi usu* - for the students of the seminary and everyone else in the city of Split. In 1700, the seminary was opened in Split, and after six years in 1706 the library was opened. Paštrić was a priest in Rome and he send a few shipments of books from Rome to the core of the library. Throughout the year, the library grew and developed with various opportunities and inconveniences. Today, Paštrić's library has around 50,000 books and is a unique monument of culture not only for the city of Split but for the whole of Croatia. Given the importance that history has had for education and education of many generations, Paštrić's library is bound to keep in mind for future generations. For centuries, this library fulfilled its spiritual and intellectual task and preserved the cultural heritage of Split and Dalmatia.

Key words: Ivan Paštrić Splićanin, the first public library in Split, Ivan Paštrić Library, history of the library in Split

KRATKA BIOGRAFIJA AUTORICE

Ivana Bandić Štrbac rođena je 6. lipnja 1985. godine u Sinju gdje je završila osnovnu i srednju školu. Školovanje nastavlja, uz stipendiju Ministarstva znanosti obrazovanja i športa, na Učiteljskom fakultetu u Zagrebu kojega je upisala 2005. godine. Diplomski rad *Franjevačka klasična gimnazija u Sinju* s istraživačkim radom *Razvoj prirodopisa kao nastavnog predmeta* pod vodstvom mentora doc. dr.sc. Željka Holjevca obranila je 1. ožujka 2011. godine. Nakon završenog fakulteta radila je kao učiteljica razredne nastave u Osnovnoj školi „BoI“ u Splitu, Osnovnoj školi kraljice Jelene u Solinu i Osnovnoj školi Josipa Pupačića u Omišu.

Godine 2015. upisala je studij Informacijskih i komunikacijskih znanosti, smjer bibliotekarstvo na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.